

УДК 316.346.32–053.6:316.723:63

ПОШИРЕННЯ АДИКТИВНОЇ СУБКУЛЬТУРИ СЕРЕД СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ

Л.М.Волонтир, асистент

Миколаївський державний аграрний університет

Стаття містить узагальнену характеристику проблемної ситуації з вживанням наркотиків та алкоголю сільською молоддю України. Аналізуються соціально-психологічні та культурні чинники, що призводять до формування у неї залежної поведінки. Вживання наркотиків та алкоголю розглядається як соціально-правове явище – наркотизм. У роботі приділена увага питанням попередження вживання психоактивних речовин та намічено можливі шляхи вирішення цих проблем.

Формування адиктивної субкультури, яку сьогодні створюють у державі споживачі алкогольних напоїв та наркотичних речовин, – проблема, що набирає гостроти для життя та здоров'я українського суспільства. У зв'язку з цим вітчизняне наукове товариство почало жваво обговорювати появу нового соціального явища, що об'єднує масові факти адиктивної поведінки, формування особливих соціальних груп споживачів адиктивних речовин. Таке соціальне явище на думку соціологів вимагає більш узагальненого поняття «наркотизм», бо суто медичні терміни «наркоманія», «алкоголізм», «хімічна залежність» не відображають повного його змісту. Так, на взаємозв'язку алкоголізму, токсикоманії, наркоманії почали наголошувати російські та українські вчені: Кесельман Л.Е., Колесов Д.В., Турцевич С.В., Соболева В.А., Руденко И.П., Позднякова М.Е., Середюк О.О. До дискусії долучились і вчені-юристи, що пропонують розглядати наркотизм не лише як соціальне явище, а як і протиправні дії [5].

Разом з тим, у більшості наукових робіт вітчизняних науковців аналізуються проблеми розповсюдження наркотиз-

му у масштабах України в цілому. В той же час недостатньо досліджені прояви поширення адиктивної субкультури на соціально-регіональному рівні. Зокрема, мало вивченими залишаються особливості стану та тенденції наркотизму серед різних соціальних груп, що створює труднощі при розробці та застосуванні превентивних, профілактичних заходів, на яких особливо наголошують міжнародні організації. Хоча молодіжному наркотизму присвячено багато наукових робіт, недостатньо уваги приділялось аналізу питомої ваги сільської молоді у загальній масі споживачів адиктивних речовин. Проте саме сільська молодь через занепад системи дитячих та молодіжних організацій і процвітання численних підприємницьких закладів (барів, кафе, шинків), розшарування у суспільстві з різкою зміною соціального статусу, слабкість профілактичних та інших спеціальних структур, послаблення уваги центральних та місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування до вирішення питань забезпечення змістовного дозвілля та відпочинку на селі стає найбільш вразливою частиною населення України і потенційним «матеріалом» для формування адиктивної субкультури. Отже, актуальність дослідження поширення адиктивної субкультури серед сільської молоді визначається як загальним колом проблем, що виникають при вирішенні завдань подолання наркотизму у соціальному, медичному, правовому напрямках, так і колом соціальних проблем сучасного села.

Спроби дослідження ступеня алкоголізації різних соціальних груп у зв'язку з економічними, культурними, соціально-демографічними характеристиками спостерігаються ще у 30-роки [4]. Середюк О.О. у роботі «Еволюція соціологічних поглядів на наркотизм» 2005 року [6] узагальнює цікаві історичні факти і нагадує, що селяни спочатку належали до тієї верстви населення, споживання алкоголю якого носило назву «обрядового», звичаєвого, на відміну від «столового», властивого вищим верствам населення і «наркотичного», притаманного пролетаріату. Можна зробити висновки, що зловживання алкого-

лем у селян носило спочатку тимчасовий, «святковий» характер і меншою мірою призводило до злочинності, ніж у робочого класу міського населення.

Відомо, що сільське населення становить майже третину всіх жителів України. Зважаючи на те, що більшість жителів містечок та селищ міського типу веде сільський спосіб життя, вказану частину населення також логічно вважати сільською. Прикрим є той факт, що одним із основних видів дозвілля селян, а головним чином, сільської молоді залишається зловживання алкоголем і наркотичними засобами. Модне і стильне життя, на жаль, у багатьох сільських юнаків і дівчат асоціюється із вживанням алкогольних напоїв, тютюну, наркотичних і токсичних речовин. Так, частка сільських мешканців, що зловживає наркотиками, невпинно росте. Це свідчить про швидке проникнення наркотизму в середовище сільських мешканців. За даними Міністерства внутрішніх справ, у 2000 р. було зареєстровано 96 тис. таких осіб, а станом на 1 травня 2005 р. на обліку перебувало 129,5 тис. осіб. Реальну чисельність селян, що зловживають наркотичними засобами, фахівці за спеціальними дослідженнями вважають у декілька разів більшою. Звичайно, більше занепокоєння викликає наркотизація населення промислово розвинених регіонів, але вражає факт зростання більш ніж у 2,3 рази кількості споживачів наркотиків із числа сільських жителів (з 10601 у 2000 р. до 24159 у 2005 р.), з усіх облікованих наркоспоживачів-селян 787 - неповнолітні. Не можна оминати увагою і стан злочинності на селі, що завжди мав тісний зв'язок із зловживанням алкоголю та наркотиків. За різні види правопорушень і злочинів до органів внутрішніх справ у 2004 р. доставлено 93,4 тис. підлітків (25,2% з яких із сільської місцевості), за вчинення злочинів - 22,3 тис. (35,3% з яких - із сільської місцевості), за вчинення адміністративних правопорушень - 20,5 тис. (36,6% з яких - із сільської місцевості), за бродяжництво та жебрацтво - 30,7 тис. (з яких 22,1% - із сільської місцевості).

Стривожені наркологічною ситуацією на селі, б'ють на сполох і медики. Вони відзначають, що через економічну ситуацію в сільському господарстві, віддаленість багатьох сіл та селищ від обласних центрів, питання надання наркологічної допомоги сільському населенню є надзвичайно актуальним. Внаслідок вживання наркотичних засобів та спиртних напоїв у сільських регіонах поширюються розлади психіки, відбуваються часті смертельні випадки від цирозу печінки. Зокрема, у Миколаївській, Одеській, Херсонській та інших областях значно розширився спектр застосовуваних наркотичних засобів: дедалі частіше наркологи констатують у сільських регіонах факти комбінованого вживання наркотичних та інших психотропних засобів.

Проблеми села, звичайно, завжди мають на собі відбиток економічних, соціальних, медичних, юридичних чинників як загальних проблем держави.

Найбільш гостро сільська молодь відчуває на собі скорочення мережі закладів соціально-культурного обслуговування. Так, наприклад, у 2001–2003 рр. вона зменшилася на 351 школу, 621 дитячий дошкільний заклад, 188 закладів охорони здоров'я, понад 600 клубів і будинків культури, понад 7,5 тис. торговельних підприємств, а введення в дію установ і підприємств соціальної сфери звелось до одиничних об'єктів [1]. У щорічних доповідях Президенту України постійно наголошується на погіршенні матеріальних умов життя і праці більшості селян, згортання фізкультурно-масової та оздоровчої роботи, що негативно впливає на фізичне здоров'я молоді, її психоемоційний стан, стимулює поширення девіантної поведінки [3].

Опитування сільської та міської молоді щодо улюблених видів дозвілля, проведене науковцями Інституту соціальної та політичної психології АПН України [2], вказує на місця (3,8% опитаних у місті проти 27,9% на селі), де відбувається прилучення до алкоголю та наркотиків (кількість молодих людей, що мають досвід алкогольного сп'яніння в селі і селищах міського

типу, зросла на 7,7% і 5,7% відповідно), зокрема на дискотеці. Популярність дискотек у жителів різних типів поселень виявляє, що основними їх відвідувачами є сільська та селищна молодь, переважно учні ПТУ. Звичайно, такий вибір пояснюється тим, що клубні дискотеки на селі є єдиними місцями дозвілля. Дослідження проведеного моніторингу виявляють також вдвічі більшу кількість тих, хто ні разу не вживав адиктивні речовини серед молоді, яка займається спортом, виконує різні роботи по дому, на присадибній ділянці, проводить час зі своєю родиною. Тому взаємозв'язок між поширенням алкоголізму і наркоманії та організацією побуту й індивідуального часу молодих людей очевидний. Серед причин, що спонукають до зловживання адиктивними речовинами, мешканці села виводять на перше місце вплив середовища (бідність, безробіття, відсутність перспективи і т.п.).

Шляхи подолання наркотизму сьогодні шукають різні фахівці, спеціалісти, науковці, будуючи відповідні соціологічні, медичні та правові моделі. Становище сільської молоді у розрізі вказаної проблеми вкрай загрозливе. Державне фінансування соціальної інфраструктури села фактично припинене. Дивує те, що, не зважаючи на існування державних програм і центрів соціального захисту молоді, село сьогодні потерпає від браку інформації, розроблені заходи у ньому не проводяться або не «спрацьовують». Зрозуміло, що необхідне нагальне втручання державних органів для створення умов для соціальної, психологічно-педагогічної реабілітації сільської молоді з девіантною поведінкою. Та при створенні реабілітаційних центрів сьогодні мало обмежуватись залученням лише психологів, педагогів, медиків, юристів, різноманітних служб у справах молоді та спорту, у справах неповнолітніх. Зважаючи на відродження в країні релігійних організацій і їх значення для села, доцільно налагодити співпрацю із релігійними конфесіями. Державним органам також слід звернутися за допомогою до благодійних фондів. Значна роль у зупиненні поширення адиктивної субкультури серед сільської молоді має бути по-

кладена і на сімейних лікарів, на відродженні діяльності яких наполягають медики. Система соціальної реабілітації на селі за відсутності загальної практики боротьби із наркотизмом є єдиним результативним кроком на шляху зупинення поширення адиктивної субкультури. Їй слід надавати перевагу перед примусовими методам кримінального права, адже національне антинаркотичне законодавство практично не передбачає заходів, спрямованих на забезпечення профілактики наркоманії та алкоголізму. І нарешті, дослідження девіантної поведінки споживачів адиктивної субкультури у соціологічному вимірі, експансії наркотизму на територію нових регіонів (сільської місцевості зокрема) поряд з ґрунтовними правовими дослідженнями має спонукати законодавця до закріплення терміну «наркотизм» на рівні закону і узгодження між собою репресивних норм та профілактичних заходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Постанова Верховної Ради України // Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Соціально-економічні проблеми ВІЛ/СНІДу, наркоманії та алкоголізму в Україні та шляхи їх розв'язання" №1426-IV від 03.02.2004 // (Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2004. — N 16. — С. 244).
2. Баришполець О. Звички шкідливі. А такі звичні.../ О. Баришполець, С. Хаїрова. — www.children.edu-ua.net/storage.
3. Головенько В.А. Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2003 року) «Сільська молодь України: стан, проблеми та шляхи їх розв'язання» / Головенько В.А. // Український соціум. — 2005. — № 1 (6). — С.112-125
4. Дейчман Э. И. Алкоголизм и борьба с ним / Дейчман Э. И. — М. — Л.: Общество борьбы с алкоголизмом; Московский рабочий, 1929. — 224 с.
5. Козаченко О. В. Поняття предмету наркотизму і його кримінально-правове значення. — Автореф. дис...канд. юрид. наук. — О., ОДЮА: 2000. — 10 с.
6. Сердюк О. О. Еволюція соціологічних поглядів на наркотизм / Сердюк О. О. // Український соціум. — 2005. — № 2–3. — С. 68–78.